

1942
2012

Handikappförbunden

70 år

Dom som gömmer nycklar
bryr jag mig inte om

en jubileumsskrift från Handikappförbunden

Dom som gömmer nycklar bryr jag mig inte om
(Citat från Sonja Åkessons diktsamling Husfrid, 1963)

Redaktör Linda Bergfeldt, Handikappförbunden
Form: Grand Lettera Sthlm
ISBN 978-91-86151-25-6

© Handikappförbunden 2012

Förord av Ingrid Burman

Handikappförbunden har en stolt historia. I samverkan har medlemsförbunden aktivt bidragit till det reformarbete som förändrade svensk handikappolitik under 60- och 70 talen. Reformen som förbättrade levnadsvillkoren för många. Handikappförbunden var också pådrivande för den assistansreform som riksdagen antog 1993.

När nu Handikappförbunden firar 70 år är det i en tid med stora omvälvningar. Samtidigt som Sveriges Riksdag i stor enighet har undertecknat en konvention som ska säkra rättigheterna för personer med funktionsnedsättning så urholkas redan vunna reformer.

Höga politiska ambitioner i tal och retorik finner inte sin motsvarighet i handling och konkreta reformer. Istället för att fokusera på mänskliga rättigheter i konventionens anda så reduceras ofta dessa rättigheter till budgetposter. De kan endast fullföljas om ekonomin vänder och växer. När ett tillgängligt samhälle anses allt för dyrt då gäller inte medborgarskapet för alla, några ställs åt sidan.

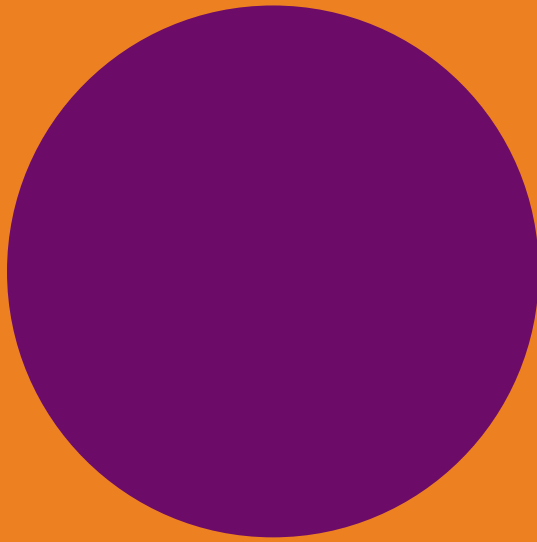
När vi nu blickar framåt så vet vi att gamla reformer måste säkras och återvinnas. Att nya reformer måste till för att skapa ett samhälle för alla. Ett samhälle där ingen utestängs på grund av en funktionsnedsättning eller betraktas som ett särintresse. Ska vi vara lyckosamma i det arbetet behöver vi stärka vår sammanhållning och vår organisation. Historien lär oss att när vi går samman, fokuserar på några frågor och arbetar opinionsbildande med, och gentemot beslutsfattare, då kommer också framgångarna.

Vi har bett några personer som varit och är viktiga i den samhällspolitiska debatten att lämna ett bidrag till vår jubileumsskrift. Att både reflektera över nutid och framtid. Jag är glad över deras bidrag som väl speglar den debatt och den tid vi lever i.

Hur framtiden sedan formas ligger i många händer. Handikappförbundens uppgift blir att bidra med sin kunskap och sin kompetens för att säkra ett samhälle för alla.

Stockholm i december 2012

Ingrid Burman, ordförande Handikappförbunden

Dom som gömmer nycklar bryr jag mig inte om

- s. 3 **Förord av Ingrid Burman**
- s. 6 **Erik Ullenhag**
 - Ta tillvara alla individers kraft och potential
- s. 9 **Hillevi Engström**
 - Ett hårt jobb för morgondagens arbete
- s. 13 **Dan Andersson**
 - Det lönar sig att öka tillgängligheten och användbarheten i samhället
- s. 16 **Peter Brusén**
 - Jämlikhet och valfrihet
- s. 20 **Margareta Persson**
 - Låt tusen blommor blomma och lär känna din historia!
- s. 23 **David Lindvall**
 - Lång dags färd mot natt – en ny riktning för tillgänglighetsrörelsen
- s. 26 **Gertrud Åström**
 - Dock ej kvinnor
- s. 29 **Berth Danermark, Magnus Tideman och Ingrid Burman**
 - Samhällsinriktad forskning skapar bättre livsvillkor

Erik Ullenhag, Integrationsminister

Ta tillvara alla individers kraft och potential

Grattis! För det måste man säga till en pigg 70-åring som uträttat så mycket. Handikappförbunden har genom åren varit en viktig drivande kraft i samhällsdebatten för att lyfta fram rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Men vi har mycket kvar att göra för att vi ska få till stånd ett samhälle för alla.

Alla ska ses som individer

Min vision är ett samhälle där alla ses som individer. Istället för att snabbt placera varje människa vi möter i särskilda fack, utifrån fördomar och förutfattade meningar, måste vi se den enskilde individen. Varje individ består av många identiteter och egenskaper som skapar just denna enskilda människa. Personer med funktionsnedsättning är så mycket mer än sin funktionsnedsättning.

Som liberal ser jag individens frihet som ett centralt mål. Med frihet menas att varje individ i så stor utsträckning som möjligt har makt att forma sitt eget liv. Ett liv tillsammans med familj och vänner där utbildning och arbetet efter allas förmåga är en självklarhet. Vi måste sträva efter att ge alla människor goda möjligheter att uppfylla sina behov och önskningar, oavsett skilda grundförutsättningar. Centralt för att detta ska bli verklighet är de mänskliga rättigheterna.

Aldrig mer

De mänskliga rättigheterna arbetades fram efter andra världskrigets slut. Världssamfundet samlades för att säga aldrig mer. Aldrig mer ska staten och majoritetsbefolkningen kunna behandla enskilda människor med samma ofattbara grymhet som nazisterna. I krigets skugga mördades miljontals människor, däribland personer med funktionsnedsättning. Morden var resultatet av Hitlers och nazisternas rasbiologiska ideologier.

Tanken bakom de mänskliga rättigheterna är att varje individ har rättigheter som inte får kränkas. Alla människor är födda fria och lika i värde. Därmed måste statens makt gentemot enskilda individer begränsas. Även om en majoritet av befolkningen vill inskränka en individs eller minoriteters rättigheter finns det gränser som aldrig får passeras. De mänskliga rättigheterna är basen, golvet, för det demokratiska samhället.

Även den svenska historien rymmer övergrepp som vi har all anledning att skämmas för. Allt vackert och fagert tal om mänskliga rättigheter har passerat bra i en internationell kontext. Men på hemmaplan behövdes inga mänskliga rättigheter. Här tog välfärdsstaten hand om alla individer på bästa sätt. Eller hur var det egentligen? Hur behandlades personer med funktionsnedsättning under 1900-talet? Idag vet vi att många låstes in på fängesliknande anstalter. Personer med psykiska sjukdomar eller utvecklingsstörning utsattes för vetenskapliga experiment – utan att de eller någon anhörig tillfrågats.

Långt in på 70-talet steriliserades människor på grund av sin funktionsnedsättning. Institutionaliserings syftade ibland till att skydda individerna från övriga samhället men många gånger också för att skydda samhället från personer med funktionsnedsättning. Allt detta gjordes med hänvisning till rasbiologiska idéer.

Viktigt med politiska reformer

För att kunna blicka framåt och åstadkomma förändringar måste vi ibland blicka bakåt. Historien ger oss förståelse, kunskap och perspektiv. Från att personer med funktionsnedsättningar har utestängts och till och med gömts undan från stora delar av samhället har vi ändå kommit en bra bit på väg. Vi har tagit många viktiga steg för att främja och skydda de mänskliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. För det handlar om mänskliga rättigheter och inte bara om medicinska och sociala frågor som tidigare varit i fokus. Idag är det en självklarhet att funktionshinderspolitiken bygger på full delaktighet, jämlikhet och alla människors lika värde.

Genom åren har ett antal viktiga reformer antagits. Som folkpartist lyfter jag gärna fram LSS, lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, och LASS (Lagen om assistansersättning) som dåvarande socialminister Bengt Westerberg stod bakom. Dessa frihetsreformer har haft stor betydelse för att personer med funktionsnedsättning ska kunna skapa sig så bra livsvillkor som möjligt. Lagarna har gett människor större makt och ett ökat självbestämmande över vardagen.

Andra viktiga reformer jag särskilt vill nämna är diskrimineringslagen och skapandet av Handikappombudsmannen som senare gick upp i Diskrimineringsombudsmannen. Mer aktuellt arbete sker inom ramen för regeringens strategi för funktionshinderspolitiken.

Många står utanför

Vilka reformer som i framtiden kommer att visa sig vara centrala är alltid svårt att sia om men för mig står det klart att resan mot ett samhälle där alla kan delta fullt ut måste fortsätta. Frågan om självbestämmande och delaktighet i beslut som berör en själv ska fortsatt vara i fokus. Vi behöver bli bättre på att ta tillvara alla individers kraft och potential. Det är viktigt för den enskilde individen men det är också viktigt utifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Men personer med funktionsnedsättning står fortfarande i stor utsträckning utanför samhället. Delaktigheten bygger inte på den enskilda individens vilja till att delta utan på om samhället öppnar sina dörrar. Det är ett faktum att hälsosituationen för personer med funktionsnedsättning är sämre än för resten av befolkningen. Utbildningsnivån och sysselsättningsnivån är lägre. Personer med psykisk funktionsnedsättning får sämre vård än andra. Listan på områden där situationen för personer med funktionsnedsättning är sämre än för befolkningen generellt kan tyvärr även i dag göras lång.

Därför måste samhället fortsätta att förändras och brister åtgärdas. Diskriminering, tillgänglighet, bemötande, utbildning och arbete är bara några områden som vi måste fokusera på.

Tillgänglighet – en viktig framtidsfråga

Om jag ska lyfta fram en särskilt viktig framtidsfråga är det tillgängligheten. Ett tillgängligt samhälle är centralt för människors självbestämmande och delaktighet. På område efter område ser vi hur personer med funktionsnedsättning utestängs från att fullt ut kunna delta i samhället. Ännu fler riskerar att utestängas när vi lever allt längre.

Varför ska inte samhället vara uppbyggt så att alla kan delta, trots våra olikheter. Tänk om vi istället kunde ta hänsyn till dessa olikheter så att alla kan komma in och delta på arbetsplatser, skolor, offentliga platser, kollektivtrafik och ta del av internetjänster. Tänk om vi kunde bygga rätt från början så att tillgängligheten blev bättre för fler. Det skulle bli så mycket enklare och så många skulle tjäna på det. En ökad tillgänglighet är inte bara positiv för de som är direkt berörda. I ett tillgängligt samhälle kan fler med funktionsnedsättningar arbeta, slippa bidragsförsörjning och i stället bidra med sin kompetens. Tillgängliga verksamheter upplevs ofta

som bättre även av människor som inte har funktionsnedsättningar. Det är många som uppskattar en avfasad trottoarkant, en hiss, en tydligare tidtabell eller annat som kan göra verksamheten tillgängligare för fler.

Redan idag finns en rad regler som ska se till att samhället blir mer tillgängligt för fler. Här finns mer att göra när det kommer till att se till att reglerna efterlevs. Men jag är av åsikten att vi behöver nya verktyg. Jag tror att diskrimineringslagstiftningen behöver stärkas. Genom att lagstifta mot diskriminering på grund av bristande tillgänglighet får tusentals människor ett kraftfullt verktyg att agera. Och det är också ett sätt att markera att självklara åtgärder mot att utestänga inte ska vara en gåva från goda givare, utan en rättighet.

Vårt samhälle består av en oändlig mångfald av individer. Individer som alla berikar samhället. Men samhället måste i högre utsträckning byggas utifrån denna mångfald. Vi har fortfarande mycket kvar att göra för att skapa ett inkluderande samhälle där utrymme lämnas för människors olikheter. Vi har tagit många viktiga steg men vi måste ta fler och då gärna lite större kliv framåt.

Hillevi Engström, Arbetsmarknadsminister

Ett hårt jobb för morgondagens arbete

Det finns många som gör anspråk på att kunna förutse morgondagens skeenden. Bland de som brukar vara först i kön att uttala sig återfinns ofta vi politiker. Detta beror inte alltid på att vi tror att vi är de som bäst kan förutse vad som faktiskt kommer att ske, utan snarare på att vi ofta har starka åsikter om vad vi vill ska ske. Jag skulle vilja ge min bild av hur jag tror att samhället, och särskilt arbetsmarknaden, kan komma att förändras fram till Handikappförbundens 100-årsjubileum år 2042. Min vision är enkel. Jag vill att alla som kan jobba ska jobba. Oavsett bakgrund och var man befinner sig i livet ska man få stöd och hjälp för att kunna finna en plats på arbetsmarknaden utifrån sina egna förutsättningar.

När Handikappförbunden firar 100 år har 30 år gått sedan dessa ord författas. Jag både tror och hoppas att situationen för personer med funktionsnedsättning har blivit bättre tills dess, men det är ingenting som sker utan ansträngningar. Trösklar i form av attityder och tillgänglighets-hinder består tills någon bänder bort dem och breddar dörrposterna. Även om 30 år är en lång tid av väntan på en möjlighet att få sin röst hörd och på att bli behandlad bättre i sin vardag, så är det bara en blinkning i jämförelse med den tid det tagit oss att nå dagens syn på alla människors lika möjligheter att delta i samhället.

Ny teknik skapar möjligheter

Jag tror att vi har all anledning att se positivt på framtiden. Förutsättningar som den demografiska utvecklingen, arbetsmarknadens strukturomvandling, teknikutvecklingen, att fler personer blir sedda i sin psykiska ohälsa och den ökade transparensen till följd av bland annat sociala mediers genomslag skapar ett utgångsläge som, om vi tar vara på det, kan lägga grunden till en bredare och mer öppen arbetsmarknad.

Som politiker får jag ofta höra att problem eller utmaningar på arbetsmarknaden löser sig av sig självt, bara man väntar tillräckligt länge. Det kan handla om såväl löneskillnaden mellan män och kvinnor som om den höga arbetslösheten för personer med funktionsnedsättning. Gemensamt för denna hållning är att den allt som oftast yttras från den del av befolkningen som inte diskrimineras eller missgynnas. Visst är det så att löneskillnaderna mellan män och kvinnor minskat de senaste åren. Dock i en takt som innebär att skillnaden först kommer att vara uttraderad om 40 år. Och visst är det också så att hela västvärlden står inför en demografisk situation där alla kommer att behövas på arbetsmarknaden. Men det är en klen tröst för de personer med funktionsnedsättning som idag står utanför arbetsmarknaden. När vi ser att utvecklingen kring ett samhällsproblem går åt rätt håll är det lätt att luta sig tillbaka och applådera framstegen. Men istället måste vi göra tvärt om och höja aktiviteten. För striden för alla människors lika möjligheter och rättigheter måste tas i alla forum, varje dag, året runt. Annars riskerar vi att halka tillbaka till ruta ett igen.

En demografisk utmaning

När denna text skrivs står Sverige inför en utmanande tid. Den skuld kris som tidigare tyngt ett fåtal sydeuropeiska länder har växt över hela Europa och lämnar inget land oberört. Samtidigt ser vi hur även de demografiska utmaningarna hopar sig vid horisonten. Allt färre unga träder in på arbetsmarknaden, samtidigt som fler äldre lämnar för pension. Jämfört med när denna text skrivs så kommer andelen personer som arbetar vara mycket mindre i relation till de som står utanför arbetsmarknaden om 30 år. Det behövs inte särskilt stora kunskaper i vare sig matematik eller nationalekonomi för att förstå att varenda arbetad timme av varenda arbetsför person kommer att behövas om vi ska kunna trygga framtiden och välfärden för Sverige. Då har vi helt enkelt inte råd att stänga ute personer med funktionsnedsättningar.

Personliga möten blir viktigare

Hur arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning ser ut om 30 år, eller vilka egenskaper och drag som då kommer att vara meriterande när man söker arbete vet vi inte idag. Vi har på senare år dock sett att den mångfacetterade tjänstesektorn har vuxit i relation till de mer traditionella industriarbetena. Om 30 år ser jag framför mig en arbetsmarknad där personliga möten och interaktioner mellan människor kommer att vara allt viktigare. Även om den tunga basindustrin även fortsättningsvis är en viktig grund i svensk ekonomis ryggrad så kommer allt fler att bli beroende av möten mellan människor, inom såväl vård och omsorg som andra delar av den växande tjänstesektorn.

Detta ställer krav och skapar nya utmaningar. Personer med psykiska funktionsnedsättningar eller andra sociala svårigheter skulle med dagens ramar och attityder riskera att hamna utanför ett sådant samhälle. Men jag tror att den ökade andelen personer med psykisk ohälsa har speglat av sig på samhället om 30 år och att grupper som idag lever i separata världar får naturliga mötesplatser inom såväl arbetslivet som privatlivet. Personer med funktionsnedsättningar kommer i större utsträckning att finnas i båda ändarna av läkarens stetoskop eller Försäkringskassans hjälptelefon. När fler personer också får upp ögonen för att samhället består av olika människor kan vi gemensamt göra upp med fördomar och dåliga attityder. Jag tror att vi år 2042 är bättre på att bortse från de nedsättningar som saknar relevans för arbetet och istället fokuserar på aktuella funktionsuppsättningar.

Hållbart arbetsliv som konkurrensfördel

Jag tror också att vi står inför nya tankesätt och beteendemönster. Allt fler ser det som inte bara naturligt, utan en självklarhet, att våra arbetsplatser ser ut som samhället i stort. Många vill också kunna identifiera sig med de butiker de handlar i och värderingarna bakom de produkter de konsumerar. Jag vill inte att bilen jag kör har tillverkats på en arbetsplats där några av mina vänner inte skulle få arbete till följd av negativa attityder och en bristande förståelse. Inte heller vill jag att mina pensionspengar förvaltas av en bank som inte tar samhällsansvar eller har en förståelse för hela samhället.

Till följd av en allt större öppenhet och att det genom internet och sociala medier blivit lättare att dela med sig av sina åsikter har vi redan sett en mindre revolution inom detta område. Fler har fått möjligheten att göra informerade val och kan helt enkelt välja bort dåliga arbetsgivare eller näringsidkare.

För bara några år sedan var socialt ansvarstagande och mångfaldsarbete en motvillig del av riskhanteringsarbetet på många arbetsplatser. I sina försök att undvika negativa löpsedlar såg man över sina arbetsätt. Jag tror att den utveckling vi nu sett en början på, där allt fler arbetsgivare istället använder ett hållbart arbetsliv som konkurrensfördel, kommer att vara långt mer utbrett år 2042. Men alla arbetsgivare kommer inte själva att inse att ett aktivt mångfaldsarbete kan ge plus-siffror på kontot. Därför är det särskilt viktigt för oss konsumenter att genom vårt handlande och konsumerande tydligt ta ställning för hur vi vill att morgondagens samhälle ska se ut.

Ett bättre Sverige

Sverige år 2042 kommer att vara bättre än Sverige år 2012. Det är jag övertygad om. Den resa som lett fram till dagens arbetsmarknadssituation för personer med funktionsnedsättning kommer inte bara att gå snabbare, utan kommer också att ta en rakare väg till morgondagens, mer inkluderande arbetsmarknad. Men det kommer inte att leda rätt om vi inte alla hjälps åt. Handikappförbunden har under sina första 70 år spelat en stor och viktig roll i arbetet för att fler personer ska få sina röster hörda och rättigheter tillvaratagna. Jag ser med stora förhoppningar fram emot att följa förbundens viktiga arbete in i framtiden.

Dan Andersson, LO:s Chefsekonom år 2000–2008

Det lönar sig att öka tillgängligheten och användbarheten i samhället

Drygt var femte person mellan 16 och 85 år skattar själva att de har någon form av aktivitetsnedsättning. De har av olika skäl svårt att delta i aktiviteter eller göra sysslor som andra klarar av. En del av dem har en funktionsnedsättning som kan vara fysisk, psykisk eller intellektuell.

En funktionsnedsättning påverkar inte alltid arbetsförmågan. Men i arbetsför ålder anser en av tio med funktionsnedsättning att de har nedsatt arbetsförmåga. Här har samhällets normer förändras. Enligt Arbetsförmedlingens statistik har allt fler arbetslösa funktionsnedsättning. Det har skett en fördubbling sedan början av 1990-talet.

Människor med funktionsnedsättningar ställs utanför av flera andra skäl också.

- Sysselsättningsgraden har sjunkit bland personer med nedsatt arbetsförmåga. 1998 hade 56,3 procent arbete. 2008 var det 50 procent.
- Fler är långtidsarbetslösa. Sedan våren 2006 har de som varit utan jobb i mer än tre år ökat från 23 000 till 36 000.
- Allt fler unga förtidspensioneras. Antalet 19-åringar som får aktivitetsersättning har ökat med 63 procent 2005-2011. En förklaring kan vara att inskrivningen i särskolan har ökat och att många av särskolans elever fortsätter till daglig verksamhet.

Var femte person i Sverige har någon form av aktivitetsnedsättning. Dessutom är livet inte statiskt. Personer som inte har en funktionsnedsättning idag, kan sannolikt få det senare i livet. Investeringar i tillgänglighet är en omfördelning av resurser över livet.

Vi måste räkna på ett annat sätt

Förslag om att öka tillgängligheten i samhället möts ofta av ekonomiska argument. Och diskussionen stannar vid de direkta kostnaderna. Visst kostar det att komma ikapp lagkrav som försummats under flera decennier. Men det handlar också om hur man räknar.

Samhällsekonomiska beräkningar tar hänsyn till mycket mer än statens kostnader och intäkter, för i det här fallet en utökad diskrimineringslag. Sådant som ger konsekvenser för personers hälsa och välbefinnande räknas till exempel in. Men vi skulle vinna på att räkna ännu bredare än så. Det är särskilt viktigt att ta hänsyn till vad det kostar att inte öka samhällets tillgänglighet.

Så här kan beräkningen gå till:

1. Väga statens kostnader mot statens intäkter och det överskottet det ger samhället.
2. Jämföra statens insatser med hur människors livskvalitet påverkas.
3. Räkna in hur människor i omgivningen påverkas, till exempel anhöriga.
4. Ta med kostnader och intäkter för arbetsgivare.
5. Samt ökade kostnader som blir följderna av att inte investera i förebyggande åtgärder.

Varje litet jobb är en vinst

Varje person som har ökat tillträde till samhället är en vinstaffär. Möjligheten till arbete är ett sätt att räkna. Redan om en person arbetar tio procent blir det en samhällsekonomisk vinst, på 12 400 kronor per år. Det är en försiktig beräkning som utgår från en av arbetsmarknadens lägsta löner, 16 600 kronor i månaden.

Andra exempel visar att den samhällsekonomiska vinsten ökar med mellan 20 och 70 procent om anhörigas kostnader räknas med. Beräkningar från Riksrevisionen visar att föräldrar till barn med funktionsnedsättningar använder motsvarande 18 arbetsdagar per år till att samordna insatser kring sitt barn. Stöd i form av en samordnare skulle ge en samhällsekonomisk vinst på 31 miljoner kronor.

Det lönar sig att räkna bredare

Exakta prislappar för varje del i beräkningen är inte möjliga. En siffra kommer heller aldrig att kunna täcka in hela verkligheten. Poängen är istället att varje val, varje antagande i en beräkning återspeglar värderingar, uttalade eller outtalade.

Det lönar sig att räkna bredare. Och det lönar sig alltså för staten att öka tillgänglighet och användbarhet i samhället.

Sverige – inte så tillgängligt som vi tror

Många myndigheter menar att tillgängligheten i samhället ökar. Målsättningarna om ett mer tillgängligt och användbart samhälle för personer med funktionsnedsättning uppfylls så sakteliga. Men är det verkligen så? Det beror förstås på vad man jämför med och hur man räknar.

Bostadsanpassning och enkelt avhjälpna hinder är två exempel på hur stat, kommuner och fastighetsägare förbättrar den fysiska tillgängligheten. Dessa exempel visar på en annan utveckling:

Bostadsanpassning. På 20 år (1990-2010) har kostnaderna för bostadsanpassning ökat med 13 procent. Men tar man hänsyn till löneutveckling och BNP, så har resurserna som läggs på att göra bostäder mer tillgängliga i själva verket minskat med 20 procent.

Enkelt avhjälpna hinder. Så sent som 2010 var bara varannan fastighetsägare medveten om sitt ansvar att öka tillgängligheten genom att bygga bort enkelt avhjälpna hinder. De största fastighetsbolagen låg mest efter. En majoritet av bolagen saknar både plan och budget för dessa åtgärder.

Tillgänglighet – inte så dyrt som det sägs

Förslaget att göra tillgänglighet till en del av diskrimineringskyddet sägs bli för dyrt. Statskontoret, som utreder på uppdrag av regeringen, har räknat på vad det skulle kosta att göra bland annat publik miljö och fastigheter mer tillgängliga. Statskontoret menar att många fastigheter skulle behöva byggas om mycket tidigare än planerat. Det skulle kosta totalt 2 700 miljarder kronor att bygga om bland annat statliga byggnader, skolor, vårdcentraler, gatumiljö och bostäder.

Men Statskontoret har fel, visar mina beräkningar. Bostäderna är ett exempel. Bostadsbyggandet har minskat med hälften sedan 1970-talet. Därför är behovet av många olika slags investeringar stort. Tillgängligheten och användbarheten behöver bli bättre, samtidigt som byggnaderna måste göras mer klimatsmarta.

Fastighetsägaren behöver både tilläggsisolera och förbättra tillgängligheten när huset renoveras. Ökad tillgänglighet och användbarhet ska ses tillsammans med andra investeringsbehov i samhället. Det är inte ett behov som konkurrerar med något annat.

Statskontoret utgår inte från att det finns andra skäl att renovera, deras kalkyler bygger inte heller på att bostadsbyggandet halverats. Om staten ligger efter kan inte alla investeringskostnader läggas i tillgänglighetsbudgeten. Därför landar en alternativ beräkning i allt mellan 210 och 1 125 miljarder. Så olika det kan bli.

Vem ska betala för ökad tillgänglighet?

Vad kostar medborgerliga rättigheter? Är det möjligt att prissätta människors rätt att delta i samhället? Är en del medborgares behov för dyra att inkludera i samhällsplaneringen? Att medborgerliga krav möts med ekonomiska argument är en tydlig signal om att en utökad diskrimineringslagstiftning är nödvändig.

Peter Brusén, legitimerad Psykolog och Enhetschef på Socialstyrelsen år 2001–2011

Jämlikhet och valfrihet

Jag skulle se en film för ett tag sedan. Kassörskan informerade mig vänligt att detta tyvärr inte gick, eftersom den visades i en salong som inte var anpassad. Dock, tillade hon, kunde jag kanske istället se någon av de andra två filmerna i anpassade salonger?

Hennes besked ringar in hela problemet. Tillgänglighet är ett nödvändigt villkor för att jag ska kunna bestämma film själv. När jag kan välja blir jag delaktig och kan leva jämlikt. Politikens hela inriktning – självbestämmande, full delaktighet och jämlika levnadsförhållanden startar alltså i en bra tillgänglighet.

Ett samhälle med minnesförlust

Jag bröt ryggen samma år som den första nationella handlingsplanen kom år 2000. Den lovade full tillgänglighet år 2010 och förra året, 2011, kom nästa handlingsplan som sköt fram målet på obestämd tid. Inom funktionshindersonrådet finns en total politisk samsyn om målen och arbetet generellt. Vilket naturligtvis i grunden är bra, men kan också vara hämmande för både idéutveckling och handling.

I FN:s konvention om mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning är tillgänglighet ett bärande villkor. När de nationella målen nu ska laddas med politisk beslutsamhet och tvingande kraft stannar det upp. Problemet ligger inte hos någon enskild politiker, utan hos ett samhälle med minnesförlust när utopin om ett jämlikt samhälle ska förverkligas.

Vi saknar inte kunskap, utan förmåga att se vad som är en nödvändig statlig styrning. Rättighetslagarna, 1985 års omsorgslag och LSS år 1995, var stora framgångar. Men en lång rad viktiga statliga utredningar har lagts åt sidan de senaste 18 åren, utan några genomgripande förslag till lagstiftning. Om det mångåriga utredandet om bättre tillgänglighet löper samma öde är det oerhört dystert, eftersom full tillgänglighet är grunden för hela funktionshinderspolitiken.

Individualism och politikens förändrade roll

Jag ser främst två problem. Det första är det skifte av fokus som sker mot en mer individualistisk syn. Tidigare sågs exempelvis ett rörelsehinder som en odelad medicinskt orsakad åkomma hos en person. Det miljörelaterade begreppet ”funktionshinder” visade på 1970-talet hur orsaker också fanns utanför individen – trappan blev ett hinder. Att funktionsnedsättningens konsekvenser också kunde reduceras med politiska beslut var ett paradigmskifte.

Idag riktas ljuset åter mot individen både inom politiken och hos media. Realityserier på TV fokuserar på individernas egen förmåga att klara extrema svårigheter. Människor förleds tro att utmaningar främst finns i Afrikas djungel och öknar när de i istället finns på våra egna gator, torg och allmänna badplatser. Politiken fyller på med samma budskap – ”Beslut ska tas vid det egna köksbordet där makten ska finnas”. Vilket kan låta positivt, men kan också innebära en avgrund för de som saknar egna möjligheter och behöver statens makt att skapa ordning och rättvisa.

Krav att bygga tillgängligt har funnits i svensk bygglagstiftning sedan femtio år. En del har hänt, men otillgängligheten är fortfarande omfattande främst för att politiken saknat reell makt att förändra.

Det andra problemet handlar om detta och politikens förändrade roll. Med individens ökade egenmakt begränsar politiken avsiktligt sitt eget spelrum. Den roll och det ansvar som hittills varit funktionshindersområdets primus motor riskerar idag att lösas upp.

När valfriheten gör ansvaret till mitt – då blir även misslyckandet det. Politiken blir närvarande mest som en frånvaro när statens inflytande minskas.

Detta bekräftas även av sociologen Zygmunt Bauman. Han menar att den politiska och den reella makten har separerats i dagens samhälle. Politikerna har bakbundits av maktcentra utanför politiken vilket skapat en otydlighet om vem som ska och kan genomdriva förändringar.

Den nationella politiken beskriver idag målen, men gör sig själv ogiltig när andra krafter ges ensidig makt och frihet att göra eller låta bli att uppfylla dem. Det är det vi ser idag. Begreppet ”funktionshinder” blir oviktigt när huvudaktören glider undan med en politik byggd på enbart avsikter.

Mitt misslyckade biobesök var därför inte en personlig kränkning, utan beskriver främst ett stort medborgerligt problem. Att se det som en kränkt mänsklig rättighet riskerar att göra ett allmänt behov till en individuell rättighetsfråga.

Samlat intressepolitiskt arbete viktigare än någonsin

Det här två problemen påverkar intressepolitiken. Hittills har det varit en måltavla och en skytt. I framtiden kommer det att finnas både flera måltavlor och fler skyttar. Behovet av ett samlat intressepolitiskt arbete blir starkare än någonsin. Det arbetet bör även söka samverka med andra intresseorganisationer med likartade krav exempelvis pensionärsorganisationer och kring tillgänglighet och hjälpmedel.

Hjälpmedel och kompetens viktiga framtidsfrågor

En studie visar exempelvis att en förskrivning av en uterollator är mycket kostnadseffektivt. Ändå finns signaler att förskrivningen minskar. Men en valfrihetsreform har införts för de som har fått hjälpmedel. Frihet att välja sätts alltså före en jämlik tillgång. Hjälpmedlen blir både fler, mer tekniska och sannolikt svåra att få. En rättighetslagstiftning inom hjälpmedelsområdet är därför angelägen.

Idag blir kunskaper kring olika funktionsnedsättningar mer omfattande och detaljerade. Specialförbundens betydelse för kunskapsarbetet växer och de borde få en mer framskjuten och tydlig roll i exempelvis offentliga kartläggningar, utvärderingar och vid tolkning av olika resultat. Annars riskerar ett fortsatt kunskapsamlande att inte kunna bidra med pålitliga konsekvensanalyser och utveckling.

Tvingande lagstiftning – idag!

Statens legitimitet vilar på lagstiftning och fokus måste flyttas tillbaka till dess centrala roll att stifta lagar. För de personer och familjer vars existens idag bärs upp av tydliga politiska beslut och lagligt skydd, kan dagens utveckling annars bli ett slag i ansiktet. Staten måste ge förutsättningar för vardagliga möten med personer med funktionsnedsättning på arbetet, i affären, i skolan, på lekplatsen. Om inte bevaras en vana hos allmänheten att bara se och tänka oförmåga vid det enstaka mötet med en person med funktionsnedsättning. Den vanans makt måste brytas eftersom den ofta leder till att personen i rullstol eller med hörapparat inte heller kallas till den där anställningsintervjun.

Eftersom valfrihet kan försvåra jämlikhet måste det senare målet komma först. När samhället erbjuder jämlika förutsättningar leder detta till ökad valfrihet. Dagens ensidiga intentioner placerar funktionshinderspolitiken i ett framtidsperspektiv istället för i ett samtidsperspektiv. Det är kanske där intresseorganisationernas viktigaste uppgift ligger – att visa att problemen finns idag och måste lösas idag – inte imorgon.

Margareta Persson, Ordförande för HSO 1991–1997

Låt tusen blommor blomma och lär känna din historia!

Från välgörenhet till mänsklig rättighet

Funktionshinderrörelsens historia är en bild av samhällsutvecklingen. I det gamla samhället var många personer med funktionsnedsättningar beroende av välgörenhet. Det urholkar självkänslan. Inte förrän 1948 fick personer som hade fattighjälpsrösta, vilket betyder att många med funktionsnedsättningar var utan rösträtt flera decennier efter att den ”allmänna” rösträtten införts. Rasbiologin och tvångssteriliseringarna under 20-40 talen hade en förödande påverkan på människosynen. ”Människomaterialet skulle förädlas” var slagordet även hos folkhemsbyggarna. Allt detta har präglat människors syn på sig själva och andra. Funktionshinderrörelsen kom inte heller att räknas som en ”riktig” folkrörelse förrän ganska sent.

Mänskliga rättigheter är alltså något nytt, men är också en färskvara med kort hållbarhet, om de inte hanteras på rätt sätt. Varför skulle det annars vara så svårt att få igenom en riktig diskrimineringslagstiftning? Och varför har fosterdiagnostiken blivit norm och inte undantag?

En accepterad part i samhället

När den dåvarande handikapprörelsen började samarbeta i början av 40-talet var det effektivt. Samarbetet ökade det politiska trycket i olika frågor. Mitt första jobb var på HCK 1972, det var en fantastisk tid för en ung person att arbeta där. Allt var möjligt att förändra! Vi spottade ur oss politiska förslag och regering och riksdag lyssnade. Och HCK växte år från år. Jag kan fortfarande rabbla alla förkortningar på förbunden i sömnen.

Då var den stora frågan att bli accepterad som en part som samhället lyssnade till, handikappråd och samrådsgrupper bildades oavbrutet. Så fort en uppvaktningspolitiker gjordes skulle kameran fram, det var viktigt att visa att handikapprörelsens företrädare skakade hand med makthavare. Samhället var helt okunnigt, det gällde att sprida kunskap överallt och dessutom visa att handikapprörelsen var en stor folkrörelse som sysslade med samhällsfrågor. Inte bara med kaffe och dragospel, som många trodde.

Samarbetsstrategin börjar bli tveksam

Samhällsklimatet har förändrats. Solidaritet och jämlikhet är inte längre politiska "inneord". Med undantag av LSS har strukturella förändringar i övrigt lyst med sin frånvaro. Nyligen var det en politiker som sa till DHR:s ordförande Maria Johansson i en TV-debatt att det egentligen skulle vara behjärtansvärt att bygga tillgängliga studentbostäder, men att det var för dyrt och krångligt.

Idag tror jag därför att "samarbetsstrategin" med samhällets olika organ börjar bli tveksam. Samråd och handskakningar räcker inte. Samhället kan inte längre skylla på okunnighet. Det handlar om värderingar, att man inte tycker att alla människor har lika värde. Så säger man inte rakt ut förstås, men när politiker börjar tala om tillgänglighetsfrågor som behjärtansvärda, men inte möjliga att genomföra, då anser man inte att människor har lika värde. Och då tror jag inte man behöver vara så välstruken tillbaka. Jag tror att man ska prioritera aktioner framför samrådsmöten, när det faktiskt inte är brist på kunskap det handlar om.

Organisering utifrån vad som engagerar

Jag tror att det finns en positiv sida (och inte bara negativ) av att det bildas alltfler förbund. Om jag får en sjukdom eller en funktionsnedsättning så definierar jag mig inte som "funktionshindrad", jag söker mig inte självklart till ett förbund som arbetar mer generellt med funktionshinderfrågor. Jag vill ha svar på just mina frågor. Jag tror på tanken: "Låt tusen blommor blomma". Människor vill organisera sig så att man känner lust. Ingen organiserar sig av plikt i dagens samhälle. Alltför mycket tid har ägnats åt interna organisatoriska diskussioner inom handikapprörelsen. En del beklagar sig över att rörelsen inte är organiserad på effektivaste sättet. Men en folkrörelse är inget militärt kompani som ska lyda order. Den ska växa ur människors behov. Man kan utnyttja den kraften till något positivt. Det är bättre att gå efter verkligheten och inte efter en tänkt karta.

Mötesplatser behövs

Men detta ställer också allt större krav på samarbete. Inte alls i alla frågor, men i vissa. Om funktionshinderrörelsen ska fungera som just en rörelse, så att de enskilda förbunden inte blir isolerade öar, krävs mötesplatser. Det behöver inte vara så formaliserat och stadgebundet, då försvinner för mycket tid åt internt arbete. Seminarier, nätverk, en gemensam tidning, mötesplatser – som Handikappförbunden.

Jag ser också framför mig att även nya förbund börjar intressera sig för den historia som finns, det vill säga inte förbundens historia utan hur har det sett ut för människor med den egna funktionsnedsättningen tidigare? Och hur har det påverkat synen idag? Sedan jag börjat arbeta med arvsfondsprojektet ”Handikapphistoria i kulturarvet” har jag blivit uppmärksam på betydelsen av att känna sin historia. Det är bara den som har makt över historien som har makt över nuet.

Jag har mött många människor i funktionshinderrörelsen som sagt: ”Hur ska jag kunna bli stolt över min historia, som jag har haft det?” Och så vill man bara gå framåt och glömma det som varit. Jag tror det är fel strategi. Överklassens makt idag sitter delvis på deras släktporträtt på väggarna hemma. De har en historia som påverkar även nuet. Om funktionshinderrörelsen idag börjar visa ”så här var det och så här är det nu” – så blir det också en allmänkunskap, som kan påverka värderingarna. Och den som har blivit illa behandlad kan få lite upprättelse av synliggörandet.

Om trettio år

Så vad ser jag framför mig om 30 år? Jag ser många olika förbund och föreningar, där individerna känner sig hemma och får svar på sina personliga frågor. Jag ser ett flödande samarbete som inte styrs av stadgar. Jag ser fler aktioner och mindre sammanträden. Jag ser en stolt funktionshinderrörelse som värnar om de mänskliga rättigheterna, genom att ständigt visa hur de ifrågasätts och hur brutala övertramp har gjorts i vår närtid. Och att man är stolt över den person man är, oavsett hur kroppen eller själen ser ut. Vårt nuvarande samhälle har en förödande kroppsfixering och en osund hälsotrend som sätter fokus vid ytan. Det kan negativt påverka synen på människor som inte ser ut som idealet, och då måste man kunna sin historia för att se de faror som lurar i vassen med en sådan människosyn.

David Lindvall, Vice Förbundsordförande
Riksförbundet Unga Allergiker:

Lång dags färd mot natt – en ny riktning för tillgänglighetsrörelsen

Efter många viktiga segrar och många tunga förluster, är det dags för tillgänglighetsrörelsen att reflektera, och vara öppen för konstruktiv självkritik. Tillgänglighetsrörelsen är en rörelse med många olika inriktningar och perspektiv på hur samhället skall tillgängliggöras, ibland går dessa tvärtemot varandra och ibland vandrar de i takt.

Som rörelse är den inte homogen, den är spretig och drar inte alltid åt samma håll. Den är full av vilja, av kamp, av kompromisser och livsöden. I flera decennier har handikapporganisationerna spelat roll i människors vardag – just för att vi är där människor är. Det är det som gör tillgänglighetsrörelsen så vacker – och framgångsrik!

Vi har inte råd att stanna och koppla ned

Så när det sjuttionde året av samverkan går mot sitt slut: Är det dags för en ny typ av rörelse? Är det dags för en ny färdriktning?

Jag tror det. Och jag är övertygad om att tillgänglighetsrörelsen kan – och vill – mer. Så länge världen inte är tillgänglig för alla finns det fortfarande jobb att göra och där måste vi tillåta oss att utvecklas och släppa gamla principer. Att våga prova nytt och att inte tveka – det är oerhört viktigt att tillgänglighetsrörelsen kommer framåt.

Det finns inte någon som kommer att göra vårt jobb åt oss, det är på våra axlar som ansvaret att driva på en tillgänglig samhällsutveckling ligger. Därför har vi inte råd att stanna av och koppla ner.

Vad är det som behövs för att skapa en ny tid för tillgänglighetsrörelsen? Jag tror att det finns tre avgörande frågor som vi tillsammans måste söka ett svar på för att hitta ett ny och framgångsrik väg att gå.

Nya villkor för organisering

Tillgänglighetsrörelsen måste ligga i täten bland de ideella organisationerna för att anpassa sig efter de nya villkoren för organisering. Med minskade statsbidrag, ökad digitalisering och minskad vilja att engagera sig ideellt måste alla ideella organisationer hitta nya sätt för sina respektive organisationer att arbeta.

Tillgänglighetsorganisationerna, som är en fruktansvärt viktig del av människors vardag, är oundgänglig för samhällets vidare utveckling och för en ökad tillgänglighet. Därför har vi inte råd att tappa styrka i organisationerna eller att halka efter i utvecklingen. Tillgänglighetsrörelsen har aldrig varit rädd att blicka framåt vad gäller de politiska frågor som påverkar medlemmarnas vardag. Själva grunden för förändringen och utvecklingen, organisationen, måste därför också vara i toppskick och i framkant. Annars glider tillfällen oss ur handen.

Fokusera på pragmatiska och hållbara lösningar

Tillgänglighetsrörelsen har alltid varit duktig på att problemformulera. Som rörelse kan vi snabbt identifiera och blotta de orättvisor som drabbar personer med funktionsnedsättning. Det är en av rörelsens största tillgångar och styrkor. Och den strategin har varit lyckad i flera decennier. Men för att hitta en ny väg bör vi fokusera mer på pragmatiska och hållbara lösningar på det problem som sliter samhället isär: otillgängligheten.

Den långa problemformuleringen har lett till att många politiker och makthavare har fått upp ögonen för de fruktansvärda orättvisor som personer med funktionsnedsättning utsätts för. Men det finns också en skriande hunger efter lösningar och svar på frågorna. Hur når vi det tillgängliga samhället där ingen stängs ute på grund av sitt rörelsehinder? Hur skapar vi arbetsplatser där alla kan arbeta trots allergier? Hur formar vi en skola där även barn med synskador kan delta och utvecklas på lika villkor?

Det är bara vi som rörelse som kan ge svaren. Varför? För att vi sitter på de allra, allra bästa svaren. VI är direktlänken mellan medborgarna och de som fattar besluten. Vi har makten att opinionsbilda och påverka beslut. Men för att vi ska nå de resultat vi vill och måste uppnå ska också tonen i våra organisationer och i vår rörelse också vara inriktad på lösningarna.

Sammanhållning krävs för förändring

Sammanhållningen är nyckeln till all vår framgång. Utan gemenskapen och sammanhållningen i tillgänglighetsrörelsen kommer vi inte att komma någonstans, rörelsen kommer att sluta röra sig. Vi är en riktig folkrörelse, precis om nykterhetsrörelsen, arbetarrörelsen och bonderörelsen.

Nära förankring i människans vardag, stadig blick framåt och inkludering har alltid präglat tillgänglighetsrörelsens arbete för ökad tillgänglighet. Men vad gäller sammanhållningen finns det fortfarande mycket kvar att göra. Utan en gemenskap bland våra organisationer kommer vi inte att uppnå riktig förändring. Lyckas vi inte skapa den enade front som behövs för att vi ska kunna smula sönder otillgänglighet och diskriminering som stänger folk ute, då kommer det inte att bli av. Viljan finns. Möjligheterna finns. En sammanhållen tillgänglighetsrörelse är möjlig.

Den enda vägen för tillgänglighetsrörelsen är framåt

Den enorma kraft som finns hos våra medlemmar, människor som dagligen möter diskriminering och kyla, är enorm. Den har och kommer utträtta stordåd – om vi använder den på rätt sätt.

Otillgängligheten är helt oacceptabel, och det tål att upprepas att det bara är tillgänglighetsrörelsen som kan ge de rätta svaren på de frågor som samhället ställs inför.

Det behövs en ny dialog om hur vi skapar morgondagens tillgänglighetsrörelse. En rörelse som fortfarande har stark folklig förankring. Som finns i människans vardag och som gör skillnad. Som stöttar utsatta och som inkluderar de som aldrig förr blivit inkluderade. En rörelse som ger plats åt den som vill tala och som koordinerar våra röster.

Den långa färden mot tillgänglighet är uttröttande och slitsam, men i skärningspunkten mellan slitet och visionerna hittar vi tillgänglighetsrörelsen. Sveriges viktigaste och mest livsavgörande folkrörelse.

Gertrud Åström, Ordförande Sveriges Kvinnolobby

Dock ej kvinnor

1940-talet, är det länge sen? Jag som är född i mitten av 50-talet tyckte som barn att andra världskriget var hemskt länge sedan. När de äldre hemma i byn berättade om kriget, om hur himlen lyste röd när Rovaniemi brann, var det historia. På 40-talet skapades också Förenta Nationerna (FN). Den 10 december 1948 antog FN den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna. Jag försöker känna efter om sextiofem år är en lång tid. Men nej, tiden är kort, mycket kort. Deklarationen om de mänskliga rättigheterna är ung. Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. Ungt.

Kvinnors rättigheter i FN-stadgan

När FN restes upp från krigsaskan blev för första gången kvinnors rättigheter inskrivna på den internationella agendan. FN-stadgan antogs 1945 vid en konferens i San Fransisco. Vi som lever nu bör skicka tacksamma tankar till de kvinnor som var med på den konferensen. Det var de som såg till att stadgan inte bara innehöll allmänna utsagor om människans värdighet, utan att det tydligt skrevs ut att det handlar om lika rättigheter för män och kvinnor. Det är i FN-stadgan som det skrevs in att ingen åtskillnad får göras utifrån kön (tillsammans med flera kategoriseringar) när det gäller de mänskliga rättigheterna. Det var därifrån som formuleringen hämtades till den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna som kom tre år senare.

Människa – inte man

Man skulle kanske kunna tycka att formuleringen som antogs i FN-stadgan också självklart skulle användas i deklARATIONEN, men så enkelt var det inte. Minerva Bernardino var med på konferensen i San Fransisco i arbetet med att ta fram FN-stadgan, men hon var också drivande i att säkerställa formuleringarna i den allmänna deklARATIONEN.

Tillsammans med exempelvis Eleanor Roosevelt, som var ordföranden för arbetet med utkast till deklARATIONEN, drev en grupp kvinnor att en aktiv formulering om lika rättigheter för män och kvinnor skulle skrivas in. De var inte nöjda med förslaget att det skulle räcka med att bara skriva ”alla”,

”everyone”. Minerva Bernardino uttryckte det så, att när termen ”alla” används runt om i världen i olika länder betyder inte det nödvändigtvis varje människa som individ, oavsett kön. Alla tenderar till att bli män. Även uttrycket ”man” underkändes som allmänmänniskt uttryck för både kvinnor och män. Istället segrade bruket av ”människa”, ”human being”. Istället för ”rights of man” blev det ”human rights”. Det är skillnad.

När staterna röstade om förslaget till deklaration var 32 för och två emot. Vilka var emot? USA och Kina. Bland de länder som röstade för förslaget passade dock många på att reservera sig litegrand. Mänskliga rättigheter, ja absolut, det skrev de under på. Reservation, dock ej för kvinnor, inte alla mänskliga rättigheter i alla fall.

Klara uttryck och reella villkor

Av detta har jag lärt mig, och hållit fast vid, att det bara är genom att vara explicita som vi får syn på faktiska förhållanden. Det gäller för kvinnor och jämställdhet, vilket är mitt specialområde, men det gäller också för funktionsnedsättning och tillgänglighet. Det är först när vi skriver ut att kvinnor ska ha fulla och odelbara mänskliga rättigheter som vi får syn på dem inte tycker detta. Alla tycker inte att flickor ska gå i skolan. Alla tycker inte att kvinnor ska ha rätt till arbete och lika lön. Alla tycker inte att kvinnor själva ska bestämma över sin sexualitet. Alla tycker inte att giftermål är något som varje kvinna själv beslutar om. Det är först när vi uttrycker oss klart som vi får syn på de reella förhållanden under vilka vi lever våra liv som kvinnor och som kvinnor med funktionsnedsättning. Om kvinnor ska ha samma rättigheter som män måste detta uttryckligen sägas. Alltid.

Mänskliga rättigheter och demokrati eller atomisering och relativisering

En av de viktigaste grundvalarna i vårt samhälle är principen om de individuella mänskliga rättigheterna. Kulturer, traditioner och religioner har inga mänskliga rättigheter utan de tillhör individen. De mänskliga rättigheterna skapar en gemensam förutsättning för demokratiska politiska kollektiva lösningar. De drar upp riktlinjer för förhållandet mellan medborgaren och staten. De sätter tydliga krav på de som sitter på politisk makt att visa resultat. Måhända har detta tagits alltför givet och kanske är det dags att liksom Minerva Bernardino bli skarpare i analysen och tydligare i kraven.

I en nyliberal retorik (och praktik) kring individen är fokus inte att staten ska säkerställa varje människas odelbara rättigheter. Istället för fria individer

atomiseras vi. Individperspektivet används inte för att dra upp riktlinjer för hur kollektiva lösningar ska se ut, utan för att hålla enskilda människor isär. Vi ska inte se gemensamma intressen på gruppnivå och därmed inte heller motsatta intressen. Vi ska acceptera skillnader i livsvillkor som uttryck för individens fria val. Rättvisa och förstås solidaritet blir oanvändbara begrepp. Utövande av makt blir osynligt. Den atomiserade människan är motsatsen till individen med mänskliga rättigheter.

Även så kallade poststrukturalistiska eller postmoderna teorier relativiserar i praktiken tanken om universella mänskliga rättigheter. Liksom för nyliberaler är stötestenen för relativister när vi påvisar att individer på gruppnivå undandras de individuella rättigheterna. Vi som arbetar med jämställdhet och kvinnors rättigheter har fått höra att detta är själva problemet. Det kan uttryckas som att ”alla är sitt eget kön” eller ”ska vi tala om kvinnor kan vi lika gärna tala om rödhåriga” eller något dylikt. Här ställs inte frågan om hur skillnader hänger ihop ur ett maktperspektiv. Här läggs allt på ett kontinuum, allt kan hänga ihop precis hur som helst. Makt blir osynligt. Ord som underordning och förtryck blir oanvändbara. De kategorier som behövs för att förstå kollektiva fenomen upphävs. Skillnader nivelleras. Livet är en installation, en performance, där var och en plockar ihop sitt jag.

Deklarationen om de mänskliga rättigheterna är ung och demokrati är i världshistorien ett undantag. Hur det ska bli framöver är aldrig givet, utan ett resultat av det vi vill. Det enda säkra är att historien är pågående och att vi ständigt lär oss att det förflutna inte är vad det en gång var.

Berth Danermark, Professor, Institutet för Handikappvetenskap,
Örebro Universitet

Magnus Tideman, Professor i Handikappkunskap med inriktning
på socialt arbete, Högskolan i Halmstad

Ingrid Burman, Ordförande Handikappförbunden

Samhällsinriktad forskning skapar bättre livsvillkor

”Den forskning vi behöver mer av är sådan forskning som studerar funktionshinder som ett socialt och strukturellt problem. Det kan handla om att granska sociala eller kulturella mönster som innebär att människor med funktionsnedsättning inte kan delta på lika villkor. Eller vilka ekonomiska faktorer som skapar utanförskap.”

Citatet kommer från en debattartikel av forskningsministern Jan Björklund och barn- och äldreministern Maria Larsson 2011. Det gav hopp om att forskningspropositionen 2012 skulle lyfta fram behovet av socialt inriktad forskning inom funktionshinderområdet. Men inte med ett ord berörs detta i regeringens proposition från oktober 2012.

Personer med funktionsnedsättning har sämre levnadsvillkor än icke-funktionshindrade och står fortfarande ofta utanför samhällets olika arenor. Under många år har förklaringarna till detta handlat om individen och individens brister men som citat ovan visar är det annan typ av kunskap och förklaringar som saknas.

Socialt inriktad forskning behövs

För att människor med funktionsnedsättningar ska bli delaktiga i samhället räcker det inte med att Sverige ratificerat FN:s konvention om rättigheter för människor med funktionsnedsättningar. För att den ska bli verklighet krävs resurser och vetenskaplig kunskap om hur funktionshinder i samhället kan motverkas och hur större delaktighet kan främjas. Det är därför ytterst bekymmersamt att regeringens senaste forskningsproposition inte innehåller några satsningar alls på den samhällsinriktade funktionshindersforskningen.

En kartläggning av den svenska forskningen om funktionshinder och funktionsnedsättningar genomfördes 2011 av Forskningsrådet för arbetsliv

och socialvetenskap (FAS) på uppdrag av regeringen. Kartläggningen visar att den svenska handikappforskningen står sig mycket bra internationellt sett när det gäller publicering och citering, men också att den medicinska och individfokuserade forskningen dominerar stort. En dominans som har ökat de senaste åren. Denna forskning om funktionsnedsättnings uppkomst och utveckling är viktig och väl värd all den uppmärksamhet och beröm den kan få. Det är inte närvaron av god sådan forskning som är problemet, utan avsaknaden av forskning om sociala aspekter på full delaktighet i samhället.

Dialog sätter nytt fokus

Vi är många som länge arbetat för att sådan samhällsinriktad funktionshindersforskning ska växa sig starkare. Den svenska funktionshindersrörelsen har sedan 1960-talet varit engagerad i forskningsfrågor. Ett sentida och lyckat exempel på samverkan är arbetet för ökad delaktighet i forskningen. Genom dialog mellan forskare och människor med funktionsnedsättning har ett 70-tal forskningsuppslag producerats. Dessa grundar sig i vardagsproblem och reella behov.

Vi tror att forskningens relevans och kvalitet ökar om de erfarenheter och kunskaper som människor med funktionsnedsättningar själva har inkluderas i forskningsarbetet. Av dessa dialoger vet vi att hinder för deltagande i arbetslivet borde vara en central forskningsfråga. Även i regeringens Strategi för funktionshinderspolitiken 2011-2016 läggs stor vikt vid rätten till sysselsättning för personer med funktionsnedsättningar. Arbete är en del i bekämpandet av utanförskap och fördomsfulla attityder mot gruppen. Detta ligger också i linje med EU:s prioriteringar. Men i kartläggningen från FAS konstateras att endast några procent av handikappforskningen idag fokuserar på arbetslivet.

Efterfrågade resultat

Det är vår erfarenhet att forskningsresultat från samhällsinriktad handikappforskning snabbt får uppmärksamhet och blir efterfrågade. Regeringen och olika myndigheter visar intresse för resultaten, men värt att notera är att en pågående studie om underlättande faktorer för människor med funktionsnedsättning att få anställning finansieras av Sparbanksstiftelsen och att en studie om övergången från gymnasiesärskola till arbetsliv finansieras av en privat aktör på handikappområdet, företaget MISA AB. Var finns de statliga satsningarna?

Förbättrade livsvillkor

Staten har tidigare gjort, och aviserar nu igen, stora satsningar inom medicinsk forskning. Detta har visat sig ge resultat och staten kan alltså på ett effektivt sätt styra forskningen mot angelägna områden. Den norska regeringen har öronmärkt forskningsmedel för en mer samhällsorienterad handikappforskning, något som både ökade omfattningen och kvaliteten. Om regeringen menar allvar, vilket vi utgår från, så kan de på ett effektivt sätt förverkliga det som Jan Björklund och Maria Larsson efterlyser. Därför borde regeringen föreslå riktade medel mot denna typ av forskning. De resultat som kommer ut av en sådan satsning kommer både fylla ett samhällsbehov av kunskap och bidra till att den höga kvaliteten inom svensk handikappforskning ytterligare förstärks. På sikt leder detta, vilket är det allra viktigaste, till bättre levnadsvillkor för människor med funktionsnedsättning och till ett samhälle med större tillgänglighet och delaktighet.

1942
2012

Dom som gömmer nycklar
bryr jag mig inte om

Handikappförbunden firar 70 år. Genom åren har vi drivit på olika reformer och bidragit till att förändra synen på människor med funktionsnedsättning. Nu blickar vi framåt. Därför har vi bjudit in några personer som varit och är viktiga för den samhällspolitiska debatten att blicka framåt tillsammans med oss.

Handikappförbunden
70 år

**HANDIKAPP-
FÖRBUNDEN**

